

ศิลปินถิ่นใต้: ชาตรี แวเด็ง

อริยา คูหา¹

ชาตรี แวเด็งกับหมึกแดง

เพราะไม่มีใครเลือกเกิดได้ตั้งใจปรารถนาของตน บางคนจึงอาจมีชีวิตที่สมบูรณ์พร้อมด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ และความมั่งมีศรีสุข ในขณะที่บางคนกลับต้องดิ้นรนต่อสู้กับอุปสรรคนานัปการจนแทบเลือดตากระเด็น แต่หากมรสุมชีวิตที่พัดผ่านเข้ามาเป็นเพียงบททดสอบความแข็งแกร่งผู้ที่สามารถหยัดยืนอยู่ได้ด้วยพลังใจอันกล้าแข็งเท่านั้นย่อมได้รับผลตอบแทนเป็นรางวัลอันหอมหวาน...ชาตรี แวเด็ง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) พุทธศักราช 2536 คือตัวอย่างหนึ่งของบุคคลที่มีชีวิตอยู่ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวซึ่งคอลัมน์ “คนเด่น” ได้เลือกมาสัมภาษณ์ในฉบับนี้

ชาตรี แวเด็ง เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2477 แถวๆ จะบังติกอ ตำบลอานาเรรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นบุตรนายแวสตอปากับนางแวแยนะ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 3 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 1 คน ต่อมาได้สมรสกับนางปารีเดาะ มีบุตรชาย 2 คน หญิง 3 คน เมื่อเป็นเด็กได้เรียนหนังสือเพียงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่อำเภอรามัน (สมัยนั้นเรียกว่า กาบบุรี) จังหวัดยะลา แล้วก็ต้องลาออกจากโรงเรียนกลางคันเพราะพ่อแม่ยากจนไม่มีเงินส่งเสียให้เรียน หลังจากนั้นก็ได้ติดตามพ่อแม่ไปทำงานในที่ต่างๆ จนกระทั่งโตขึ้นจึงได้แยกออกมามีครอบครัวของตนเอง ความรู้ที่พ่อแม่มีอยู่บ้าง จึงเป็นเรื่องของทางศาสนาเท่านั้น

¹ อาจารย์ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

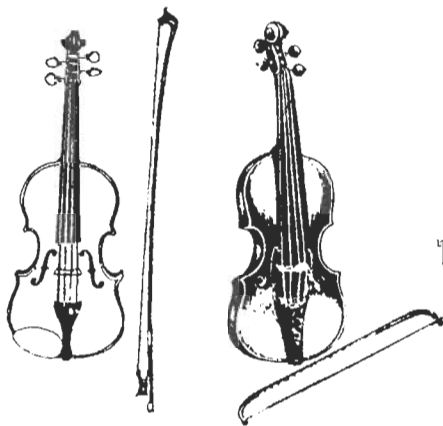

ความสนใจในการเล่นดนตรีของชาตรี แวด้ง เริ่มฉายแววออกมาอย่างเด่นชัดเมื่ออายุประมาณ 13 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เด็กชายในศาสนาอิสลามต้องเข้าทำพิธีสุหนัต (การขลิบอวัยวะเพศ - ผู้สัมภษณ์) ในระยะเริ่มแรก ชาตรีได้ฝึกหัดสีไวโอลินด้วยตนเองก่อน จากนั้นจึงได้เสาะแสวงหาครูดีให้มาช่วยสอนอย่างเป็นจริงเป็นจัง ครูคนแรกและคนเดียวของชาตรีมีอาชีพหลักเป็นช่างตัดผม และมีอาชีพเสริมเป็นครู

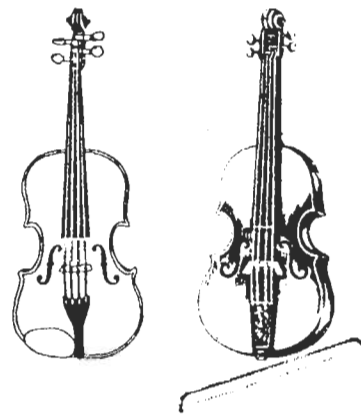
สีไวโอลิน ชาตรี เพียรพยายามร่ำเรียนการสีไวโอลินจากครู แต่น่าเสียดายที่ท่านได้เสียชีวิตลงก่อนถึงวัยอันควร ชาตรีจึงต้องหมั่นฝึกฝนการสีไวโอลินด้วยตนเองมาตั้งแต่บัดนั้น และเพราะด้วยใจรักในน้ำเสียงทุ่ม แฝว หวานของเครื่องดนตรีชนิดนี้จึงทำให้ชาตรีเกิดแรงบันดาลใจในการพลิกเพลงการสีไวโอลินจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนขึ้น

ไวโอลินที่ชาตรีใช้แสดงตามงานต่างๆ ในปัจจุบันได้มาจากญาติที่เชียงใหม่ ไวโอลินตัวนี้มีความเก่าแก่ถึง 250 ปี ผลิตในประเทศเยอรมนี ทำด้วยไม้สักทองสวยงาม เป็นรูปลายเส้นโค้งแลดูบางเบา และมีเสียงกังวานพลิ้วไสยามเมื่อเอามือลูบไล่เส้นเสียง

ชาตรีเล่าให้ฟังว่าเขาเคยมีไวโอลินอีกตัวหนึ่งซึ่งรักและหวงแหนมาก เพราะเป็นตัวที่เคยใช้เล่นบันทึกเสียงและเล่นถวายหน้าพระที่นั่งของพระบาท-

ไวโอลิน

ไวโอลา

เซลโล

ดับเบิลเบส

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกครั้ง ที่เสด็จแปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักทักษิณราช- นิเวศน์ ไวโอลินตัวนั้นได้มาจากอาจารย์กี ศิริธรรม อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษย- ศาสตร์และสังคมศาสตร์ผู้ล่วงลับไปแล้ว อาจารย์ได้ซื้อ มาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ในแถวที่อาจารย์ไปราชการ ที่นั่นแต่มีเสียงโดยที่ไวโอลิน ตัวนั้นเพิ่งถูกขโมยไปเมื่อครั้งที่นำไปแสดงในงาน เกษตรแฟร์ซึ่งจัดโดยคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ อาจารย์นภดล ทิพย์รัตน์ หนึ่งในทีมผู้สัมภาษณ์ซึ่งมี ความรู้ชัดเจนในทางดนตรีได้ช่วยขยายรายละเอียด เกี่ยวกับเครื่องดนตรีคู่ชีพของเขาเดร์ว่าไวโอลินจัดเป็น เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย และถือเป็นหลักของ เครื่องสายทั้งหมดอันประกอบด้วย ไวโอลิน ไวโอลา ไวโอลอง เชลโล และเบสไวโอล ในบรรดาเครื่องดนตรี ประเภทอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องเป่า เครื่องตี เครื่องตี- เคาะ เครื่องสีหรือเครื่องสายดูจะสมบูรณ์แบบที่สุด เพราะมีความกว้าง และมีความยืดหยุ่นในการเล่นเป็น อย่างมาก กล่าวกันว่าเทคนิคการเล่นเครื่องสายนั้น มีมากถึง 12 แบบด้วยกัน

ชาเดร์อธิบายให้ฟังว่า ไวโอลินมีส่วนประกอบ สำคัญ 4 อย่าง คือ กะโหลกเสียง คันชักหรือคันสี ที่ทำจากหางม้า ทวน และสายไวโอลิน การสีไวโอลิน

นั้น จะขึ้นอยู่กับที่การควบคุมคันชักให้สัมผัสกับสาย ไวโอลินซึ่งพาดผ่านบนกะโหลกเสียงที่พันไว้กับลูกบิด ประจำสายถ้าต้องการปรับเสียงให้ดังขึ้นหรือเบาลงก็จะ ใช้วิธีหมุนลูกบิด นอกจากนี้ก็จะมีการกดสาย เพื่อให้ เกิดเสียงโดยใช้นิ้วมือข้างซ้าย 4 นิ้วกดลงบนสายไวโอลิน ตามตำแหน่งที่ต้องการ และจะใช้นิ้วหัวแม่มือบังคับ ยึดตัวไวโอลินให้กระชับแน่น

ส่วนในเรื่องความสูงต่ำของเสียงไวโอลินนั้น ชาเดร์อธิบายว่า ถ้าความถี่ในการสั่นสะเทือนสูง เสียงที่ได้ก็จะสูง แต่ถ้าหากความถี่ในการสั่นสะเทือน ต่ำ เสียงที่ได้ก็จะต่ำ นอกจากนี้ถ้าสายไวโอลินยาวก็จะ ให้ความถี่น้อยกว่าสายสั้น

เมื่อทีมงานได้ถามถึงเทคนิคในการสีไวโอลิน ให้เกิดความไพเราะ ชาเดร์ตอบว่า ขึ้นอยู่กับการฝึกฝน ให้เกิดความชำนาญ ถ้าผู้ใดมีความสามารถจริงๆ ก็จะมีคนฝากตัวเป็นลูกศิษย์ลูกหามากมาย ความชำนาญ ของนักสีไวโอลินจึงมีค่ามาก โดยเฉพาะเมื่อมีไวโอลิน คู่กายที่ทำจากฝีมืออันประณีตของช่างด้วยแล้ว การสี ไวโอลินก็จะยิ่งมีความไพเราะจนแทบจะหาใครมา ทัดเทียมได้

ชาเดร์เล่าว่า มีผู้คนมากมายจากใกล้และไกล ต้องการมาขอฝากตัวเป็นศิษย์ แม้แต่ในประเทศ มาเลเซียก็ยังมีผู้กล่าวขานถึงฝีมือการเล่นไวโอลินของ เขาว่ามีความไพเราะลึกซึ้งกินใจมากจนทางรัฐบาลของ มาเลเซีย พยายามติดต่อขอเชิญเขาให้ไปเป็นครูสอน ดนตรีพื้นเมืองพร้อมเสนอบริจาคเงินและสวัสดิการต่าง ๆ มากมายเป็นค่าตอบแทน แต่ชาเดร์ก็ยังไม่อาจตัดใจ ทิ้งเมืองไทยไปได้ เพราะยังรักและผูกพันกับดินแดน มาตุภูมิแห่งนี้เป็นอย่างเหนียวแน่น

ในปัจจุบันนี้แม้วัยจะล่วงเลยมาจนถึง 70 กว่าปีแล้วแต่ชาเดร์ก็ยังคงเดินทางไปแสดงตามที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเขาเล่าให้ฟังว่าในสมัยแรก ๆ ที่ออกตระเวน

แสดงดนตรีที่บ้านนั้นบางครั้งก็ได้เงินค่าตอบแทน บางครั้งก็ไม่ได้ แต่เขาก็ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ ขอเพียงให้ได้เล่นดนตรีที่ตนรักเท่านั้นก็พอใจแล้ว

ในวัยปลายของชีวิตเขาเคร่งขรึมอยู่กับครอบครัว ณ บ้านเลขที่ 240 ถนนมรามโกมุท ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ยามว่างเขาก็ได้ฝึกสอนดนตรีให้แก่สมาชิกวง “อิรามาสลี” และเป็นที่น่ายินดีว่าหนึ่งในสมาชิกของวงนี้คือนายโซฟี แวเต็ง ซึ่งเป็นลูกชายที่เขาตั้งใจถ่ายทอดความรู้และเทคนิคทางดนตรีให้อย่างเต็มที่

จากการพูดคุยกับลูกชายคนโตของเขาเดร์ คือ นายโซฟีเยน แวเต็ง ทราบว่าขณะนี้เขาได้พยายามสืบสานงานศิลปะพื้นบ้านแขนงนี้ของผู้เป็นพ่อเอาไว้ในรูปแบบการจัดทำเป็นแผ่นซีดีรอม รวมทั้งยังมีโครงการอื่นๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อต้องการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านมากขึ้น พร้อมทั้งช่วยกันอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหาย

อย่างไรก็ตาม นายโซฟีเยนบอกว่า อุปสรรคของการดำเนินงานอยู่ที่การขาดแคลนกำลังทรัพย์ซึ่งจะมาช่วยสนับสนุนให้ทุกอย่างสะดวกและคล่องตัวขึ้น อีกทั้งเรี่ยวแรงของสมาชิกในครอบครัวก็มีน้อยจึงทำได้เพียงงานชิ้นเล็กๆ แต่ในขณะนี้ก็ได้มีบางหน่วยงานยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือดูแลบ้างแล้ว

“ผมอยากให้ทุกฝ่ายสนับสนุน แต่ที่เป็นอยู่ปัจจุบันผมท้อแท้ใจ ปัจจุบันเวลาปฏิบัติงานผมทำงานอยู่ที่เชียงใหม่ผมต้องนั่งเครื่องบินมาไกลมากกว่า 2,000 กิโลเมตร เราทุ่มเททุกอย่าง แม้เราไม่รวย เราก็อึดใจ ได้ทำงานที่เรารัก ศิลปินส่วนใหญ่จะไร้หวังนี้ผมว่าจริง ผมเห็นด้วย” เวลานี้ก็มิ สอ.บต. (ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้) ที่ให้งบประมาณสนับสนุน อย่างเช่น เดือนพฤษภาคมนี้ ได้งบประมาณ 180,000 บาท ในโครงการสืบสาน

ดนตรีพื้นบ้านจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่จะจัดสอนที่สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ใช้เวลาเรียน 40 วัน จะมีผู้เรียนเป็นเยาวชนและกลุ่มผู้สนใจ 30 คน โดยเริ่มเรียนกันในวันที่ 14 พฤษภาคม-20 มิถุนายน 2544

นอกจากนี้ทีมงานได้ซักถามถึงทัศนคติพื้นฐานของคุณลุงเกี่ยวกับดนตรีของเยาวชนในปัจจุบัน อีกทั้งความรัก ความเอาใจใส่ ความชอบ ความตระหนักในคุณค่าของดนตรีในจิตสำนึกของพวกเขา เขาเดร์ได้กล่าวถึงเยาวชนในปัจจุบันเกี่ยวกับความสนใจในเรื่องศิลปะพื้นบ้านว่า “เด็กสมัยปัจจุบันไม่ค่อยสนใจไม่ค่อยฟังดนตรีไทย” ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งน่าจะมาจากอิทธิพลของดนตรีสากล เช่น กีตาร์ ออร์แกน เปียโน แซ็กโซโฟน ทรอมโบน เมทท์ออร์แกน เหล่านี้ได้เข้าไปแทนที่ ฉิ่ง ฉาบ กรับ ข้อง แตร สังข์ และขลุ่ย ด้วยกลิ่นอายและกระแสของวัฒนธรรมตะวันตก เด็กไทยเรานิยมเพลงป๊อป สตริง แจ๊ส ออกูสติก ร็อก แร็ป มากกว่าเพลงฉ่อย เพลงร่ำวง เพลงไทยเดิม เพลงลูกทุ่ง ในส่วนนี้คุณลุงเขาเดร์กล่าวว่า น่าจะมีสาเหตุประการที่หนึ่งมาจากวัยของผู้ฟังส่วนมากเป็นวัยรุ่นที่นิยมเอาตามอย่าง จึงมักเป็นฝ่ายรับอิทธิพลจากคนรอบข้างได้ง่ายมาก ประการที่สองในส่วนของสื่อเพลงเอง

สังเกตได้ว่าแม้นักดนตรีจะเป็นคนไทยแต่การพยายามรักษาเอกลักษณ์ด้วยการนำเอาอุปกรณ์เครื่องดนตรีไทยมาใช้บรรเลงประกอบตลอดทั้งวงหรือใช้บ้าง ก็เป็นส่วนน้อยเต็มทีจนแทบจะนับวงได้ และประการสุดท้ายการเผยแพร่ เพลงไทยเดิม เพลงน้อย เพลงอีแซวหรือ เพลงไทยแท้ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศความน่ารักนรมย์ สุนทรียภาพเพลงไทยที่แท้จริงจะหาโอกาสฟังได้ก็เฉพาะตามเทศกาลหรือตามวาระโอกาสพิเศษสำคัญๆ เท่านั้น ในขณะที่เพลงสไตส์ตะวันตกที่ได้ยินได้ฟัง มีให้ฟังทุกวัน แทบทุกเวลา และแทบทุกความถี่คลื่นสถานีวิทยุ อาจกล่าวได้ว่าสำนักเยาวชนไทยในปัจจุบันห่างเหินดนตรีไทยไปมาก บุคคลหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องล้วนต่างต้องช่วยรับผิดชอบและร่วมมือกันแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบไม่ใช่หน้าที่ขององค์กรใดองค์กรหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะโดยลำพังแล้วการเรียนรู้ของบุคคล 80 เปอร์เซ็นต์ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลคนนั้นอาศัยอยู่ ดังนั้นถ้าเราต้องการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดๆ ของตัวเรา เราก็ควรพยายามเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่าง

ที่อยู่รอบตัวเราด้วย

โชคดีที่ทีมงานรัฐสมิแลได้มีโอกาสคุยด้วย บุตรชายของคุณลุงชาเดร์ แวเต็ง ผู้ที่ฉายแววความเป็นศิลปินทางด้านดนตรีทั้งสองคนในโอกาสครั้งนี้ทำให้ทีมงานเชื่อมาก ๆ ภายใต้อัจฉริยะที่ว่า “เหตุการณ์หลายๆ อย่างในชีวิตจริงที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำซาก มักจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับจิตใต้สำนึก” เพราะพฤติกรรมภายใต้อารมณ์ประสบการณ์ในอดีต หรือการเกิดพฤติกรรมซ้ำซ้อนด้านดนตรีของคุณพ่อ ชาเดร์ แวเต็ง ทำให้ลูกชายของคุณลุงมีวิถีสอนทางด้านดนตรีไปอย่างไม่รู้สึกรู้สึ คุณโชเพื่อนได้ฝากความตั้งใจจริงที่จะสืบสานและเจริญรอยตามอัจฉริยภาพ ด้านดนตรีเช่นเดียวกับคุณพ่อ แต่สิ่งที่ปรารถนาอย่างที่สุดในปัจจุบันคือความร่วมมือและการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐทั้งจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

ก่อนทีมงานจะลาจาก คุณลุงชาเดร์ได้ฝากความประทับใจให้แก่พวกเราด้วยการบรรเลงเพลงประกอบการสัโวโกลินอันแสนไพเราะ หวานหู เนื้อหาของเพลงมีว่า

* อิตามานิส อิตามานิส ยัง อิตามานิส ปาดังเตาะจือมู
 ปาดังเตาะจือมู ยัง อิตามานิส ปาดังเตาะจือมู (ซ้ำ *)
 ** ดี้วกตุบูลัน เตอรั้งจือราจอ กูเปลดจือมาตอ ตาปีเตาะเล้ง
 ยังอิตามานิส ดังตามาจือมอ ยังอิตามานิส ดังตามาจือมอ
 กืออานังนังอือดา อากูเตอเร้งัน ปาดังตือมาตอ อากูเตอเร้งัน
 ปาดังตือตามอ (ซ้ำ **)

(เพลงอิตามานิส-มัทยา: กณะอิรามาส์ลี)

นายชาเคร์ แวเด็ง: ไวโอลิน

ผลงานเกียรติยศโดยสังเขปของชาเคร์ แวเด็ง ศิลปินแห่งชาติ
 สาขาศิลปการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) ประจำปีพุทธศักราช 2536

- ❖ รับเชิญเป็นวิทยากรของวิทยาลัยครูยะลาในเรื่องดนตรีพื้นเมือง
- ❖ ถวายการแสดงหน้าพระที่นั่งทักษิณราชนิเวศน์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ แปรพระราชฐาน
 ทุกครั้ง
- ❖ ได้รับเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้แสดงในงานวัฒนธรรมพื้นบ้านอาเซียน
- ❖ แสดงในเทศกาลปีการท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2530
- ❖ แสดงในงานการประชุมผู้ว่าการธนาคารโลก ณ บริเวณสวนอัมพร
- ❖ ได้รับเกียรติให้มีการบันทึกเสียงการบรรเลงดนตรีพื้นบ้าน ตามโครงการ “ดนตรีชาวสยาม”
- ❖ แสดงต้อนรับคณะทูตานุทูต 35 ประเทศ ณ อำเภอสุโขทัย-ลก
- ❖ เป็นคนไทยตัวอย่างเพื่อแพร่ภาพในรายการ “คนไทยวันนี้” และรายการ “ก้าวใหม่ไทยเดิม” โดยสถานี
 กองทัพบกช่อง 7
- ❖ รับเชิญเป็นวิทยากรของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในโครงการ “สืบสานดนตรี
 พื้นบ้านจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในงบประมาณสนับสนุนโดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดน
 ภาคใต้ ที่จะดำเนินการในเดือนพฤษภาคมที่จะถึงนี้

□ □ □ □ □ □ □ □